

پاکیزگی باطنی

مروری بر احکام مقدمات نماز (۲)

طهارت باطنی؛ وضو، غسل و تیمم

مرکز فرهنگ و تبلیغی آینده سازان

وابسته به دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری

در اتحادیه انجمن های اسلامی دانش آموزان

نام درس:

پاکیزگی باطنی

موضوع:

مروری بر احکام مقدمات نماز (۲) (طهارت باطنی؛ وضو، غسل و تیمم)

هدف کلی:

آشنایی با احکام و مسایل مورد نیاز در زمینه طهارت باطنی (وضو، غسل، تیمم) با توجه به اینکه عموم دانش‌آموزان نوجوان اجمالاً با احکام و مسایل کلی مقدمات نماز آشنایی دارند، سعی شده به احکام جزئی‌تر از یک سو و احکام مورد ابتلا از سوی دیگر پرداخته شود. در صورتی که نوجوان، به خاطر بی‌توجهی خانواده یا نهادهای تربیتی به طور کلی از چگونگی انجام وضو و... آگاهی ندارد، مربی محترم ابتدا باید چگونگی اصل عمل را آموزش دهد و بعد به آموزش احکام جزئی و شرایط آن همت گمارد.

اهداف جزئی:

دانش‌آموزان با فراگیری مطالب این درس به صورت نظری و عملی با مطالب ذیل آشنا می‌شوند:

۱) مواردی که وضو واجب می‌شود؛

۲) مواردی که وضو مستحب است؛

۳) برخی از مسایل و احکام وضو؛

۴) وابسته به دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری
برخی از مسایل و احکام تیمم؛

۵) در اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان
برخی از مسایل و احکام غسل.

هدف رفتاری:

انتظار می‌رود نوجوان در هنگام انجام مقدمات نماز مانند وضو، دقت بیشتری نماید و بتواند مسایل مورد نیاز خود را با توجه به شرایطی که برایش پیش می‌آید، پاسخ بدهد.

روش‌های مناسب تدریس:

۱. توضیحی، توصیفی؛ فعال (استفاده از مشارکت و اطلاعات دانش‌آموزان برای پیش بردن بحث از طریق پرسش و پاسخ، ایجاد ابهام و...).
۲. نمودار سازی مطالب.

رسانه های آموزشی:

تخته و ماژیک، رساله عملیه، استفتائات، جدول، فلش کارت.

بچه‌ها! یادتان است که چند نوع طهارت را نام بردیم که برای نماز خواندن لازم است و از مقدمات نماز است؟ تا کنون از طهارت ظاهری بدن برای نماز صحبت کردیم، حال می‌خواهیم از طهارت روحی صحبت کنیم، طهارت روحی و باطنی گاهی با وضو حاصل می‌شود، در بعضی مواقع به غسل نیاز دارد و در شرایط خاصی تیمم کافی است. آیا می‌توانید بگویید در چه مواردی داشتن «وضو» لازم است و در چه مواردی خوب است وضو داشته باشیم؟

مواردی که لازم است، وضو داشته باشیم:

۱. نماز خواندن
 ۲. نام خدا
 ۳. لمس خط قرآن
- خواندن نماز واجب، بدون وضو درست نیست.
دست زدن به نام خدا (با هر زبانی باشد) بدون وضو جایز نیست.
به خط‌های قرآن، بدون وضو حق نداریم دست بزنیم.

وابسته به دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری

مواردی که واجب نیست، بلکه مستحب است با وضو باشیم:

در اتحادیه انجمن های اسلامی دانش آموزان

۱. قرآن خواندن
۲. زیارت
۳. دعا خواندن
۴. خوابیدن

بچه‌ها من وضو می‌گیرم، شما هم وضو بگیرید؛ شما اشکالات و ایرادات وضوی مرا بگویید من هم اگر وضوی شما ایرادی داشت به شما می‌گویم.^۲

برخی از مسایل و احکام وضو:

احکام شستن:

- لازم نیست حتماً با دست بر روی اعضای وضو آب بریزیم و می‌توان مستقیماً از شیر آب استفاده کرد.
- شستن صورت و دست‌ها در وضو باید از بالا به پایین باشد و اگر از پایین به بالا انجام شود، وضو صحیح نیست.
- شستن دست‌ها قبل از وضو مستحب است؛ اما متأسفانه برخی از افراد به خاطر این که قبل از وضو دست‌ها یا صورتشان را شسته‌اند، در هنگام وضو فقط بخشی از آن‌ها را که شسته نشده است، می‌شویند و دقت نمی‌کنند که برای وضو تمام عضو باید حداقل یک بار به طور کامل شسته شود.
- پس از یک بار شستن اعضای وضو (صورت و دست‌ها) به صورت کامل، جایز است برای مرتبه دوم آن‌ها را شست، اما شستن برای دفعه سوم حرام است؛ البته شستن کامل در هر نوبت می‌تواند با چند مشت آب صورت گیرد.

احکام مسح:

- برای مسح سر لازم نیست آب را به پوست سر برسانیم و مسح موی سر کافی است؛ اما اگر موها بلند باشد، به حدی که اگر شانه شود به صورت یا اطراف سر می‌ریزد، باید بیخ موها مسح شود.
- اگر به علت چربی یا رنگ، آب به موها نرسد، باید پوست سر مسح شود.
- مسح سر نباید به رطوبت صورت وصل شود.
- مسح پا را می‌توان از هر کدام از انگشتان شروع کرد؛ و فقط لازم است که از ابتدای انگشتان آغاز گردد.
- لازم است دست بر خود پوست پا کشیده شود و هیچ مانعی (حتی جوراب نازک) بین دست و پا قرار نداشته باشد.
- هنگامی که سر یا پا را مسح می‌کنیم، باید آن عضو ثابت باشد و اگر با حرکت آن‌ها مسح انجام شود، درست نیست.
- محل مسح باید خشک باشد و اگر مرطوب باشد، باید آنجا را قبل از مسح خشک کنیم به طوری که آب مسح بر رطوبت سر یا پا غلبه کند، اما صورت و دست‌ها لازم نیست قبل از وضو، خشک باشند.

بچه‌ها آیا برای مسح سر و پاها می‌توان از آب خارج از وضو استفاده نمود؟

۲. با توجه به اینکه دانش‌آموزان نوجوان هستند و اصل وضو گرفتن را بلد هستند، دیگر لازم نیست مراحل وضو گرفتن را به آن‌ها آموزش داد، بلکه باید اشکالات احتمالی را به آن‌ها تذکر داد و برخی از مسایل و احکام

وضو را برای آن‌ها بیان کرد.

برای مسح نباید از آب خارج از وضو استفاده شود و باید از همان رطوبت دست‌ها استفاده نمائیم؛ در صورتی که هنگام مسح کردن، دست خشک شده باشد، نمی‌توانیم آن را با آب خارج از وضو مرطوب کنیم، بلکه باید با کشیدن دست بر دیگر اعضای وضو، از رطوبت آن‌ها استفاده کنیم.

آیا کسی می‌تواند در یک کلمه شرایط صحیح بودن وضو را برای من بگوید، که اگر این شرایط رعایت شود وضوی ما می‌تواند کلید ورود به نماز شود؟

شرط صحیح بودن وضو در کلمه «مقاومت» جمع شده است، حالا کسانی که می‌خواهند ربط مقاومت با وضو را بدانند به کارتهایی که در دست من است، توجه نمایند:

م ← **مولات** یعنی فاصله نینداختن بین اعمال وضو، به طوری که رطوبت عضو قبلی خشک شود، یا به بیان برخی از مراجع، انسان را از حالت وضو خارج کند.

ق ← **قصد قربت** یعنی در وضو باید نیت کنیم که برای رضای خدا وضو می‌گیریم و لازم نیست نیت را بر زبان بیاوریم. اگر به قصد ریا، خنک شدن یا تفریح وضو بگیریم، وضویمان باطل است.

ا ← **اعضای وضو باید پاک باشد** اگر عضوی که شستن یا مسح آن تمام شده، نجس شود وضو صحیح است. اگر جایی غیر از اعضای وضو نجس باشد، می‌توان وضو گرفت و وضو صحیح است.

و ← **وقت باشد** وقت کافی برای وضو و نماز داشته باشد؛ پس اگر نماز به قدری دیر شد که اگر وضو بگیریم، تمام نماز یا مقداری از آن، بعد از وقت خوانده می‌شود، باید تیمم کنیم؛ مگر آنکه تیمم به اندازه وضو وقت بخواهد.

م ← **مانعی نباشد** مانعی از رسیدن آب در اعضای وضو نباشد؛ پس وجود هر چیزی که به عنوان مانع حساب شود مانند خطوط ماژیک، خودکار به صورتی که دارای جرم باشد، خمیر، گچ، روغن، قیر و... در اعضای وضو، وضو را باطل می‌کند.

ت ← **ترتیب** یعنی شستن و مسح را به ترتیب انجام دهیم؛ بنابراین، اگر ترتیب اعمال به هم بخورد، وضو باطل می‌شود.

سوال:

چه چیزهایی وضو را باطل می‌کند؟

(۱) ادرار کردن

۲) مدفوع

۳) باد شکم

۴) خوابی که چشم نبیند و گوش نشنود

۵) هر عاملی که عقل را از بین به برد مانند بیهوشی

بچه‌ها، احساس می‌کنم کمی خسته شده‌اید، پس بیایید با هم یک جدول حل کنیم.

۱. به یاری رساندن می‌گویند؟ کمک (۳-۵-۴)

۲. نام سرزمین بلقیس در قرآن چیست؟ سبا (۷-۱۳-۱۴)

۳. نام خوراکی سفید رنگ و شور مزه؟ نمک (۶-۱۱-۱۷)

۴. دست را به عربی چه می‌گویند؟ يد (۱-۲)

۵. نام عضوی که به هنگام وضو روی آن مسح می‌شود؟ پا (۱-۲)

۶. حرف ندا برای دور و نزدیک چیست؟ یا (۱۶-۱۵)

۷. در آشپزی به همراه پز می‌آید؟ پخت (۹-۸-۱۰)

	۴	۳	۲	۱
	۸	۷	۶	۵
	۱۲	۱۱	۱۰	۹
۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳

رمز جدول ۶ است، پس خانه‌ها را شش تا شش تا بشمارید تا به پیام جدول برسید.

پیام جدول: پس با خاک پاک تیمم کنید.^۳

برخی از احکام تیمم:

۳. قسمتی از آیه ۴۲ سوره نساء مبالغه محترم بعد از آنکه شیوة تیمم را برای بچه‌ها اجرا می‌کند، احکام آن را بیان می‌کند.

- تیمم عملی است که در مواردی که ما باید وضو یا غسل انجام دهیم، ولی شرایط آن مهیا نیست، باید از آن استفاده نماییم.

در چه مواردی می‌توان به جای وضو یا غسل تیمم نمود؟

(۱) دسترسی به آب نداریم؛ مثلاً در جایی هستیم که آب نیست یا رسیدن به آن مشقت زیاد و غیر قابل تحمل دارد.

(۲) احتمال بدهیم آب برایمان ضرر دارد.

(۳) کمبود وقت برای نماز؛ یعنی اگر وضو و غسل انجام دهیم، مطمئن نیستیم که تمام نماز را می‌توانیم در داخل وقت آن بخوانیم.

(۴) ترس از تمام شدن آب و تشنه ماندن؛ البته در صورتی که آن تشنگی موجب مرگ، مریضی و یا مشقت زیاد و غیر قابل تحمل شود.

(۵) بدن و لباس ما نجس شده و آب کمی در اختیار داریم، به طوری که اگر با آن وضو بگیریم دیگر نتوانیم بدن یا لباسمان را پاک کنیم.

- تأخیر انداختن نماز برای تیمم کردن به جای وضو یا غسل، حرام است، ولی نمازی که در این صورت با تیمم خوانده می‌شود صحیح است.

- اگر کسی خجالت بکشد که غسل نماید، نمی‌تواند به جای غسل، تیمم نماید.

- چیزی که بر آن تیمم می‌کنند، باید پاک باشد و غصبی نباشد.

- چیزهایی که تیمم بر آنها صحیح است:

تیمم بر خاک، ریگ، کلوخ، سنگ، گل پخته (مثل آجر و کوزه) سنگ گچ، سنگ آهک، سنگ مرمر و سایر سنگ‌ها صحیح است. (طبق فتوای برخی مراجع، تیمم بر گل پخته، سنگ گچ و سنگ آهک صحیح نیست).

- محل مسح باید ثابت، پاک و بدون مانع باشد، بنابراین باید برای تیمم انگشتر را از دست بیرون آورد.

بچه‌ها می‌توانید بگویید از راه‌هایی که در اسلام برای طهارت باطنی قرار داده شده و کلید ورود به عبادات است، کدام است؟

راهنمایی: مثل وضو سه حرفی است.

بله: «غسل»

برخی از احکام و مسایل غسل:

- انجام غسل در مواردی مستحب است، مانند غسل روز جمعه و غسل زیارت؛ همچنین در برخی موارد واجب است، مانند غسل جنابت، حیض،^۴ غسل مس میت.

- کسی که غسل جنابت انجام داده است، نباید برای نماز وضو بگیرد، مگر آنکه در بین غسل یا پس از آن، کاری انجام دهد که وضو را باطل می‌کند.

بچه‌ها آیا می‌دانید چند نوع غسل داریم؟

۱. غسل ترتیبی:

غسل ترتیبی به این صورت است که بعد از نیت، اول سر و گردن شسته می‌شود، سپس طرف راست و بعد طرف چپ.

- رعایت ترتیب در شستن اعضای غسل لازم است.

- برطرف کردن چیزهایی که دارای جرم است و مانع رسیدن آب به پوست می‌شود، از اعضای غسل لازم است.

- موالات (پشت سر هم بودن و فاصله نداشتن) در غسل شرط نیست، ولی سایر شرایط صحت وضو لازم است در غسل نیز رعایت شود، از جمله پاک و مباح بودن آب، وجود وقت کافی، قصد قربت و

- بر خلاف مسح سر در وضو، رساندن آب به پوست سر و شستن آن واجب است.

- شستن اعضای غسل از بالا به پایین لازم نیست.

- لازم نیست در هر غسل تنها قصد یک غسل خاص را داشته باشیم، بلکه می‌توان به نیت چند غسل مانند جنابت، جمعه و ... یک غسل انجام داد.

۲. غسل ارتماسی: این غسل به این صورت انجام می‌شود؛

(۱) نیت غسل کنیم و وارد آب شویم.

(۲) در این روش با داخل شدن اولین قسمت از بدن در آب، غسل شروع می‌شود و تا این که آب تمام بدن را فرا گیرد.

- طبق فتوای برخی از مراجع، می‌توانیم داخل آب برویم و هنگامی که آب تمام بدن را فرا گرفت، بدن را به قصد غسل تکان دهیم.

^۴ غسل جنابت مشترک بین زنان و مردان است و غسل حیض مخصوص زنان می‌باشد؛ مرئی و مبلغ محترم باید با ظرافت و بدون این که حریم حیا دریده شود، جنابت را برای دانش‌آموزان، به خصوص پسران، توضیح دهد و همچنین حیض را برای دختران، در صورت وجود زمینه و رعایت نهایت حیا توضیح دهد.